

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રવેશ - ૧

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૧.૧૫)

(રવિવાર, ૪ માર્ચ, ૨૦૧૮)

નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા. (૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે. (૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧) પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ ક્યો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૩માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં ક્યો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : નીલકંઠ ચરિત્ર, ઓગણીસમી આવૃત્તિ - જાન્યુઆરી, ૨૦૧૫)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- કોણ કહે છે ૧ ગુણ , કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “હવે તમે સૌ આ રામાનંદ સ્વામીની આજ્ઞામાં રહેજો.” (૪૧/૮૦)

- ❑ આત્માનંદ સ્વામી - શિષ્યોને
- ❑ રામાનંદ સ્વામી અને આત્માનંદ સ્વામી વચ્ચે ચર્ચા થઈ. તેમાં આત્માનંદ સ્વામી હાર્યા. તેમણે અદ્વૈત મતનો ત્યાગ કર્યો. ભગવાનની મૂર્તિપૂજા અને ભક્તિ માન્ય કરી. અને શિષ્યોને પણ રામાનંદ સ્વામીના આશ્રિત થઈ તેમની આજ્ઞામાં રહેવાનું કહ્યું.

૨. “અમારી સ્મૃતિ કરતાં રાજ્ય કરજે.” (૮/૧૫)

- ❑ નીલકંઠ વર્ણી - રાજા રણજિતસિંહને
- ❑ હરકી પેડી પર રાજા વર્ણીને ફરી મળે છે. ત્યારે રાજાએ પોતાનું સમગ્ર રાજ્ય નીલકંઠને અર્પણ કરવાની ભાવના દર્શાવી. ત્યારે વર્ણીએ ના પાડી અને આશીર્વાદ આપતા કહ્યું.

૩. “જા, નીલકંઠ પ્રભુ જ્યાંથી મળે ત્યાંથી તેને પાછા લઈ આવ.” (૨૫/૪૬, ૪૭)

- ❑ જયરામદાસની મા - જયરામદાસને
- ❑ જયરામદાસના પરિવાર અને રીંછનું કામ થઈ ગયું. એમ વિચારી વર્ણીએ ત્યાંથી પ્રસ્થાન કર્યું. સવારે વર્ણીને ન જોતાં બધે તપાસ કરાવી પણ વર્ણી ન મળ્યા એટલે જયરામદાસની માએ જયરામદાસને ભાતું અને વાટખર્યી આપી વર્ણીની શોધમાં મોકલતાં કહે છે.

પ્ર.૨ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. કામાક્ષીમાં સિદ્ધ બાવાઓ ધ્રૂજવા લાગ્યા. (૨૦/૩૫)

- ❑ કામાક્ષીમાં ગામ બહાર ફૂલવાડીમાં વર્ણી ઊતર્યા હતા. આ વાડીમાં કેટલાક સિદ્ધ યોગીઓ પણ ઊતર્યા હતા. વર્ણીને મહાત કરવાના આશયથી પિબૈક આવી ચડ્યો. તે મલિન વિદ્યાનો જાણકાર હતો. સાધુ-સંતો અને જોગી-જતિઓની કંઠી તોડી પોતાના શિષ્ય બનાવતો. તેથી સિદ્ધ બાવાઓ ધ્રૂજવા લાગ્યા.

૨. કાઠમંડુનો રાજા રણબહાદુર સાધુ-સંતોને કેદ કરી ત્રાસ આપતો. (૧૮/૩૨)

જ. કાઠમંડુના રાજા રણબહાદુર સહાને એક અસાધ્ય રોગ થયો હતો. અનેક પ્રયત્નો કર્યા છતાં રોગમાંથી મુક્તિ મળતી ન હતી. આથી, રાજ્યમાં આવતા સાધુ-મહાત્માઓ, બ્રાહ્મણો, પંડિતો, પૂજારીઓ વગેરેને તે પોતાનું દર્દ મટાડવાનું કહેતો. કોઈ મટાડી ન શક્યું તેથી ગુસ્સે થઈ તેમને કેદ કરી દઈ ત્રાસ આપતો.

૩. નરસિંહ મહેતાના શાલિગ્રામમાંથી તેજ નીકળવા લાગ્યું. (૪૨/૮૨)

જ. પીપલાણામાં નરસિંહ મહેતા શાલિગ્રામની પૂજા કરતા હતા. તે સમયે વર્ણિએ તેમના પુત્ર કલ્યાણજી પાસે ભિક્ષા માગી. કલ્યાણજીએ રસોઈ તૈયાર થાય ત્યાં સુધી વર્ણિને રાહ જોવાનું કહ્યું. અમે રસોઈ સારું ઊભા રહેતા નથી. જો અન્ન તૈયાર ન હોય તો અમે આ ચાલ્યા. જતાં જતાં નરસિંહ મહેતાના શાલિગ્રામ પર તેમણે દૃષ્ટિ કરતાં શાલિગ્રામમાંથી તેજ નીકળવા લાગ્યું.

પ્ર.૩ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : ટૂંકનોંધના મુખ્ય મુદ્દા હાઈલાઈટ કરેલા છે. એટલા મુદ્દાનો સમાવેશ થયેલો હોય તો પૂરા ગુણ આપવા.

૧. તેલંગી બ્રાહ્મણનો ઉદ્ધાર (૧૮/૩૪) નીલકંઠ સિરપુરમાં એક બાગમાં રહેતા હતા. ત્યાં એક તેલંગી બ્રાહ્મણ આવી ચડ્યો. અતિલોભી - લોભમાં ને લોભમાં તેણે રાજા પાસેથી હાથી અને કાળપુરુષ દાનમાં લીધા. તેલંગી બ્રાહ્મણ ખૂબ ગોરો અને રૂપાળો હતો, પણ યોગ્યતા વિના અને લોભથી લીધેલ દાનને લીધે તેનું આખું શરીર કાળું અને કદરૂપું થઈ ગયું. બધા બ્રાહ્મણો તેની નિંદા અને હાંસી કરવા લાગ્યા. તેલંગી બ્રાહ્મણ દુઃખી અને આકુળ વ્યાકુળ થઈ રોવા લાગ્યો. આવી પરિસ્થિતિમાં તે નીલકંઠ પાસે આવી નીલકંઠના પગમાં પડી પોતાના લોભની વાત કરી. નીલકંઠને દયા આવી તેમણે બ્રાહ્મણને માથે હાથ મૂકી આશીર્વાદ આપ્યા. બ્રાહ્મણ વળી પાછો જેવો હતો તેવો જ થઈ ગયો. નીલકંઠને પ્રણામ કરી વર્તમાન ધરાવીને નીલકંઠનો આશ્રિત થયો. નીલકંઠે તેને લોભ મૂકવાનો ઉપદેશ આપ્યો. આ પ્રસંગથી સિદ્ધવલ્લભ રાજાને નીલકંઠ પ્રત્યે અપાર હેત થયું.

૨. પુલહાશ્રમમાં આકરું તપ (૧૪/૨૪-૨૬) માત્ર બાર વર્ષની ઉંમરે પોતાનું બીજું લક્ષ્ય પાર પાડવા યુગો પહેલાં ભરતજી અને બ્રહ્માનાં પુત્ર પુલહા તપશ્ચર્યા કરેલી ભૂમિ પુલહાશ્રમની જગ્યાએ નીલકંઠે તપ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. હાથ ઊંચા કરીને એક પગે તપશ્ચર્યા શરૂ કરી. ભૂખ-તરસની પરવા કર્યા વગર ઉઘાડે શરીરે ટાઢ, તડકો, વરસાદની ઝડીઓ ઝીલતા તેમણે તપ કર્યું. તેમના શરીરનું એકએક હાડકું દેખાતું, નાડીઓ ઊપસી આવી હતી અને કોમળ શરીર કૃશ થઈ ગયું હતું. ત્યાં રહેતાં યોગીઓ અને મુનિઓ પણ આવું આકરું તપ જોઈ એમના જેવા ગુણો આવે તેવી પ્રાર્થના કરતાં. ધર્મદેવ, ભક્તિમાતા, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ અંતરીક્ષમાંથી તેમની રક્ષા અને સેવા કરતાં. આ.સં. ૧૮૫૦ની કાર્તિક સુદ એકાદશીની વહેલી સવારે સૂર્યનારાયણ સાક્ષાત્ મૂર્તિમાન મનુષ્ય જેવું રૂપ ધરીને દર્શન દેવા પધાર્યા. નીલકંઠે વરદાન માગ્યું કે, ‘મારું નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યવ્રત અખંડ રહે અને હું જ્યારે તમારું સ્મરણ કરું ત્યારે તમારાં સાક્ષાત્ દર્શન થાય.’ ત્યારે સૂર્યનારાયણે કહ્યું, “હે પ્રભુ ! આપ તો નિર્દોષ જ છો. આપની કૃપાથી અને આપની ઉપાસનાથી મને પ્રકાશ પ્રાપ્ત થયો છે. આપને વરદાન આપવાવાળો હું કોણ? પરંતુ બ્રહ્મચર્યથી જ બ્રહ્મસ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે - એ સિદ્ધ કરવા આપે આ તપશ્ચર્યા કરી છે. આપનામાં તમામ ગુણો છે છતાં આપે માગ્યું છે તે યથાર્થ થશે. પૃથ્વી ઉપરના લોકો ત્યાગ, વૈરાગ્ય અને આપના જેવું તપ શીખે, તે માટે આપે આટલું આકરું તપ કર્યું.’ વળી સૂર્યનારાયણે પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું: ‘હે સ્વામી ! મને કૃપા કરીને તમે સંભાર્યો તેથી હું ધન્ય થયો છું. જ્યારે મારી સેવાની જરૂર હોય, ત્યારે આપ મને અવશ્ય સંભારશો. હું જરૂર આપની સેવામાં હાજર થઈશ.’ વિવિધ ભોગમાંથી સંકોચ રાખીને કલ્યાણના પથ પર ચાલવાની મુમુક્ષુઓને પ્રેરણા મળે તે માટે જ નીલકંઠવર્ણિએ આ ઊગ્ર તપશ્ચર્યા કરી હતી.

૩. ગોપાળ યોગીનો મેળાપ (૧૭/૩૦-૩૧) હિમાલયનાં જંગલોમાં ફરતાં ફરતાં નીલકંઠે વડના ઝાડ નીચે એક વૃદ્ધ ધ્યાનસ્થ યોગીને જોયા. ધ્યાનમાંથી તેમની આંખો આપોઆપ ખૂલી ગઈ. તેઓ દોડીને નીલકંઠને ભેટી પડ્યા. સાક્ષાત્ ભગવાન મળ્યાનો આનંદ એ યોગીની આંખમાંથી આંસુ બનીને વહેતા હતા. તેમણે કહ્યું : ‘ભગવન્ ! બહુ રાહ જોવાવી!’ મારું નામ ગોપાળ યોગી. આજ સુધી ક્યારેય મારું મન કોઈમાંય તણાયું નથી. ક્યારેય ધ્યાનમાંથી આંખો ખૂલી નથી. આજે તમે અહીં વૃક્ષની નજીક આવ્યા ત્યાં મારી આંખો ખૂલી ગઈ. મારું મન અને આંખો તમારામાં ખેંચાઈ ગયાં. હે બાળયોગી ! માટે તમે કોણ છો ? હું અષ્ટાંગયોગ સિદ્ધ ઋષિ છું. પરંતુ મને તમારી ઓળખાણ આપો.’ તેઓને નીલકંઠે પોતાની ઓળખાણ આપતાં કહ્યું : ‘અમે આત્મા, અક્ષરબ્રહ્મ, એ સર્વથી પર પરબ્રહ્મ છીએ; લોકની દૃષ્ટિએ

બ્રાહ્મણપુત્ર છું. ત્રણ વર્ષ પહેલાં ગૃહત્યાગ કર્યો ત્યારથી વનમાં ફરું છું. કઠોર તપશ્ચર્યા કરી સૂર્યનારાયણને પ્રસન્ન કર્યા છે. અષ્ટાંગયોગ સિદ્ધ કરવાની અભિલાષા છે.’ લોકો મને નીલકંઠવર્ણી કહી બોલાવે છે. તેઓની પાસેથી નીલકંઠે એક વર્ષમાં અષ્ટાંગયોગ અને અષ્ટસિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી અને નીલકંઠે ગોપાળ યોગીને સ્વસ્વરૂપનું બ્રહ્મજ્ઞાન આપ્યું. પોતાના સ્વરૂપમાં સાક્ષાત્ નારાયણનાં દર્શન કરાવી દિવ્ય ગતિ આપી.

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

❏ નોંધ :- અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. નીલકંઠવર્ણીએ બોચાસણના રામજી મંદિરમાં અગમવાણી ઉચ્ચારતાં શું કહ્યું ? (૩૬/૭૦)

જ. ‘આ મૂર્તિઓ ભવિષ્યમાં અહીં થનારા ભવ્ય મંદિરમાં બિરાજશે.’

૨. જમાદારે સમાધિમાં કોને કોને નીલકંઠની સ્તુતિ કરતાં દીઠા ? (૫૩/૧૦૫)

જ. જમાદારે સમાધિમાં અનંત મુક્તોની સાથે રામાનંદ સ્વામીને પણ નીલકંઠની સ્તુતિ કરતાં દીઠા.

૩. લોજ આશ્રમની બાજુમાં કોનો ડેલો હતો ? (૪૬/૮૧)

જ. લોજ આશ્રમની બાજુમાં જીવરાજ શેઠનો ડેલો હતો.

૪. અમરપુર ગામમાં નીલકંઠવર્ણી પાસે શાનો ઢગલો થયો ? (૨/૨)

જ. અમરપુર ગામમાં નીલકંઠવર્ણી પાસે ફળો અને મીઠાઈનો ઢગલો થયો.

૫. નીલકંઠવર્ણીને સેવકરામ ક્યાં મળ્યા ? (૩૦/૫૫)

જ. વેંકટાદ્રિથી કાંચીપુરમની વાટે નીલકંઠવર્ણીને સેવકરામ મળ્યા.

પ્ર.૫ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૪)

❏ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

(૧) ૨, ૩, ૪ (૪૦/૭૭) (૨) ૧, ૩ (૨૪/૪૩)

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વિધાનોમાં ખાલી જગ્યા પૂરો. (કુલ ગુણ : ૪)

❏ નોંધ : બંને જવાબ સાચા હોય તો જ ગુણ આપવા.

૧. અમીચંદ, નીલકંઠવર્ણી (૩૫/૬૭) ૨. માગસર, તેરસ (૫૬/૧૧૨)

૩. વાળંદ, ગોખલો (૪૭/૮૨) ૪. ભૂંડું, ક્ષમાવાન (૮/૧૬)

(વિભાગ - ૨ : સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ-૧, પંદરમી આવૃત્તિ - ડીસેમ્બર, ૨૦૧૬)

પ્ર.૭ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

❏ નોંધ :- કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “કૃપા કરીને એ લીલાનું અમને દર્શન કરાવો.” (૬/૪૨)

❏ જીવુબા - મહારાજને

❏ જીવુબાને મહારાજ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે. એવો દૃઢ નિશ્ચય હતો છતાં મહારાજનું દિવ્ય ચરિત્ર જોવા માટે કહે છે.

૨. “અમને મોટાપુરુષ જાણતા હો તો ન જશો.” (૮/૫૫)

❏ સ્વામીશ્રી (શાસ્ત્રીજી મહારાજ) - આશાભાઈને

❏ સ્વામીશ્રીએ ના પાડી હોવા છતાં આર્થિક ભીંસને કારણે છોટાઉદેપુર જવાની લાલચ આશાભાઈ છોડી શક્યા નહિ. ત્યારે તેમને આદેશ કરતાં સ્વામીશ્રી કહે છે.

૩. “આ રજોગુણ છોડીને સાત્ત્વિકભાવે ભગવાનની ભક્તિ કરો.” (૧/૩)

❏ બંને બહેનો (જીવુબા અને લાડુબા) - કવિને (લાડુદાનજીને)

❏ મહારાજની આજ્ઞાથી જીવુબા અને લાડુબાને ગૃહસ્થના ધર્મની વાતો સમજાવવા લાગ્યા ત્યારે બંને બહેનો કહે છે.

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૪)

૧. ઝીણાભાઈ નવાબની કચેરીમાં માથું ઢાળીને બેઠા હતા. (૪/૨૩)

જ. જૂનાગઢ નવાબની કચેરીમાં ગરાસદારોથી દરબાર ઊભરાતો હતો. વિષયના જીવો નાચગાન અને સુરાપાનની મહેફિલમાં મશગૂલ હતા ત્યારે ખૂણામાં બેઠેલા ઝીણાભાઈનો જીવ ગૂંગળાતો હતો. તેથી તેઓ માથું સંતાડી દૃષ્ટિ ઢાળીને બેઠા હતા.

૨. મેરાઈ ભક્તને ફાળ પડી. (૨/૧૫)

જ. દેવાનંદ સ્વામીએ મેરાઈ ભક્તને કહ્યું : ‘હું કાલે ધામમાં જવાનો છું ને મારે માટે વિમાન તૈયાર રાખજે.’ તેણે સ્વામીની વાત માની નહિ, ફરીથી સ્વામીએ કહ્યું : ‘તારા ઘરમાં ઊમરા પાસે કંકુના પાંચ પગલાં પડશે તો સાચું માનજે.’ બીજે દિવસે મેરાઈએ પોતાના ઘરના ઊમરામાં કંકુના પગલાં જોયાં. તેથી મેરાઈ ભક્તને ફાળ પડી.

પ્ર.૯ ‘માણસનો અવતાર મોંઘો’ પદોમાં દેવાનંદ સ્વામીએ આપેલો ઉપદેશ - ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ: ૫)

નોંધ : ટૂંકનોંધના મુખ્ય મુદ્દા હાઈલાઈટ કરેલા છે. એટલા મુદ્દાનો સમાવેશ થયેલો હોય તો પૂરા ગુણ આપવા.

જ. માણસનો અવતાર લક્ષ ચોર્યાસી ફર્યા પછી મળે છે. તેથી આ મોંઘો અવતાર ફરી ફરી મળતો નથી. તેથી માન, મરડાઈ, મોટપ મેલીને ભગવાનનું ભજન કરી લેવું જોઈએ. જો ભજન નહિ કરીએ તો પાછા ચોરાશીમાં બહુ જનમ ધરવા પડશે. દુઃખનો દરિયો ખૂબ જ મોટો છે. તે તરી શકાય તેવો નથી. શામળિયાને શરણે જવાથી જ ઊગરી શકાય છે. ઘરધંધામાંથી નવરા થતાં જ નથી. હું અને મારું કરતાં કરતાં મૂરખ લોકો ઠરીને બેસતા નથી. આ વિચાર ચિત્તમાં લાવી, ભગવાનથી ડરીને ચાલીને પ્રેમથી તેમનું ભજન કરવું. આ રીતે પોતાના દોષ છોડીને ભગવાન ભજવાના છે. સાચા સંતનો આશરો કરી ભગવાનનું ભજન કર. તેમના વચનમાં વિશ્વાસ રાખી ભજનમાં ભળી જઈશ તો તારા પૂર્વના પાપ બળી જશે. અવિનાશીને ઓળખીને જ્ઞાનમાં ડૂબી જઈશ તો તે તારા પર અઢળક ઢળશે. કાળ વિકરાળ છે. તેનો પંજો તેને વીંખી નાખશે. જે કામ અને કુટુંબને તું તારું ગણે છે. તે તું દળઈ જાય એ હદ સુધી તારો ઉપયોગ કરશે. સત્ય ત્યાં સુખ અને ધર્મ છે. કપટ છે ત્યાં કળીકાળ છે. આ બાબતમાં દુનિયાની અક્કલ આંધળી છે.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. એભલખાયર મૂળ કોના શિષ્ય હતા ? (૬/૪૧)

જ. એભલખાયર મૂળ રામાનંદ સ્વામીના શિષ્ય હતા.

૨. જેઠાભાઈએ કોના આદેશથી ક્યારે પાર્ષદની દીક્ષા લીધી ? (૭/૪૫)

જ. જેઠાભાઈએ ભગતજી મહારાજના આદેશથી સંવત ૧૮૫૩માં પાર્ષદની દીક્ષા લીધી.

૩. સ્વામી યજ્ઞપ્રિયદાસ કયા હુલામણા નામથી ઓળખાવા લાગ્યા ? (૮/૫૮)

જ. સ્વામી યજ્ઞપ્રિયદાસ ‘મોટા સ્વામી’ના હુલામણા નામથી ઓળખાવા લાગ્યા.

૪. મહારાજે બ્રહ્માનંદ સ્વામીને અમદાવાદ શા માટે મોકલ્યા ? (૧/૬)

જ. મહારાજે બ્રહ્માનંદ સ્વામીને અમદાવાદમાં મંદિર કરવા માટે મોકલ્યા.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલ વિષય માટે સૂચના મુજબ છ સાચા ક્રમ નંબર તથા તે સાચા ક્રમ નંબરને ઘટનાક્રમ પ્રમાણે ગોઠવો. (કુલ ગુણ : ૬)

વિષય :- બાપુજીભાઈની ખડકીએ મહારાજ (૫/૩૧,૩૩)

(૧) ફક્ત સાચા નંબરો :

૧	૩	૪	૬	૧૦	૧૨
---	---	---	---	----	----

(૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ :

૪	૬	૧૨	૧૦	૧	૩
---	---	----	----	---	---

સૂચના : (૧) ફક્ત સાચા નંબરોમાં તમામ છ નંબરો સાચા હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ પણ સંપૂર્ણ સાચો હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

નોંધ : (૧) ફક્ત સાચા નંબરો : જવાબમાં આપેલ અંક કોઈપણ ક્રમમાં લખેલ હોય પણ તમામ અંક સાચા હોય તો જ સંપૂર્ણ ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ : ઘટનાક્રમ ઉકેલપત્ર પ્રમાણે હોય તો જ સંપૂર્ણ સાચું ગણી ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો.

પ્ર.૧૨નીચે આપેલા ખોટાં વાક્યોને મથાળાના સંદર્ભમાં સાચાં લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ :- સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. **સ્વામી નિર્ગુણદાસજી** : પાછા ફરતાં નિર્ગુણ સ્વામી ઊંટ ઉપર બેસી ગામમાં જતા હતા. એવામાં એકાએક ઊંટ ઉપરથી પડી ગયા. પગમાં અને હાથમાં સખત માર લાગ્યો. (૭/૪૮)
- જ. **સ્વામી નિર્ગુણદાસજી** : પાછા ફરતાં નિર્ગુણ સ્વામી ઘોડી ઉપર બેસી સ્ટેશને જતા હતા. એવામાં એકાએક ઘોડી ઉપરથી પડી ગયા. પેટમાં અને માથામાં સખત માર લાગ્યો. (૭/૪૮)
૨. **ભક્તરાજ દરબાર શ્રી ઝીણાભાઈ** : અમાસની રાત્રે મહારાજ સંતમંડળી સાથે શહેર બહાર વિશાળ ચોકમાં પધાર્યા. મહારાજે રેશમી વસ્ત્રો, હીરા ધારણ કર્યા હતાં. (૪/૨૬)
- જ. **ભક્તરાજ દરબાર શ્રી ઝીણાભાઈ** : પૂર્ણિમાની રાત્રે મહારાજ ભક્તમંડળી સાથે ગામ બહાર વિશાળ ચોકમાં પધાર્યા. મહારાજે જરિયાન વસ્ત્રો, અલંકારો ધારણ કર્યા હતાં. (૪/૨૬)
૩. **સદ્ગુરુ શુકાનંદ સ્વામી** : શ્રીજીમહારાજ અંતર્ધાન થયા પછી એક સમયે પૂંજાજી રાધા વાવે ગયા. મહારાજ પથ્થર ઉપર બિરાજ્યા હતા. પૂંજાજીને જોઈને કહે : ‘પૂંજાજી બ્રહ્મમુનિને બોલાવો.’ (૩/૨૧)
- જ. **સદ્ગુરુ શુકાનંદ સ્વામી** : શ્રીજીમહારાજ અંતર્ધાન થયા પછી એક સમયે ભગુજી અક્ષર ઓરડીએ ગયા. મહારાજ પલંગ ઉપર બિરાજ્યા હતા. ભગુજીને જોઈને કહે : ‘ભગુજી શુક્રમુનિને બોલાવો.’ (૩/૨૧)
૪. **સદ્ગુરુ બ્રહ્માનંદ સ્વામી** : હંમેશાં સ્વામી પાસે સુંદર મુજરા કરતા. સ્વામીની આજ્ઞાનું પાલન થઈ ગયું હતું. તેથી સર્વ પ્રકારે સ્વામીમાં જ જોડાઈ જવાની ઈચ્છા હવે લાગી હતી. (૧/૮)
- જ. **સદ્ગુરુ બ્રહ્માનંદ સ્વામી** : હંમેશાં હાકોરજી પાસે સુંદર કીર્તનો ગાતા. મહારાજની આજ્ઞાનું પાલન થઈ ગયું હતું. તેથી સર્વ પ્રકારે મહારાજમાં જ જોડાઈ જવાની લગની હવે લાગી હતી. (૧/૮)

(વિભાગ - ૩ : નિબંધ)

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૩૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૦)

નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. **યુવા તાલીમ કેન્દ્ર જગાવે છે - ઉપાસનાની દિવ્ય જ્યોતિ :-** (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - જુલાઈ, ૨૦૧૭, પાના નં. ૨૬-૨૮) પ્રસ્તાવના : પરમ પૂજ્ય પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ દ્વારા બોયાસણમાં તા.૩૦-૪-૨૦૦૭ના રોજ દીપ પ્રાગટ્ય કરીને યુવા તાલીમ કેન્દ્રનો શુભારંભ - યુવા ઘડતરની વિશેષ પ્રવૃત્તિનો આ છે આરંભ - સ્વામીશ્રીને મન વિશેષ ઉમળકો - નાદુરસ્ત સ્વાસ્થ્ય હોવા છતાં યુવકો પર કૃપાવર્ષા (૧) સ્વામીશ્રીની કૃપાવર્ષા :- સ્વામીશ્રીએ કૃપાશિષ વરસાવતાં જણાવ્યું યુવા તાલીમમાં બધું પ્રાપ્ત કરીને સંસ્થાની સેવા થાય. અક્ષરપુરુષોત્તમનું જ્ઞાન દંઢ થાય. શાસ્ત્રીજી મહારાજ અને યોગીજી મહારાજનું કાર્ય દંઢ થાય. બીજાને સમજાવી શકાય, પ્રવચન થાય, સંતો જેમ વાતો - પ્રવચન કરે છે તેમ ગૃહસ્થમાં રહીને કાર્ય કરી શકાય. આ જ્ઞાન આપણા જીવનમાં હોય તો સમર્પણ થઈ જાય. કુટુંબમાં, મિત્રોને કોઈને પણ આવી આધ્યાત્મિક વાત સમજાવી શકાય. (૨) સન ૨૦૦૭માં સ્વામીશ્રી દ્વારા ઉચ્ચારાયેલ આ વચનો આજે યુવાનોમાં ફળીભૂત - ઉપાસનાનો જયકાર ગુંજાવનારા યુવાનો તૈયાર - સ્વામીશ્રી દ્વારા પ્રસારાવેલ ઉપાસનાની જ્યોતિ આ તાલીમ પામેલા યુવાનો દ્વારા ઠેર ઠેર પહોંચાડવાનો પ્રયાસ - હાલ પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજના ચીંધેલ માર્ગે આ યુવાનો કાર્ય કરવા કટિબદ્ધ - સાધન - સુવિધા મળી ન મળી છતાં સંકલ્પબદ્ધ થઈ જ્યોતિ લઈને ધૂમ્પ્યા. જ્યાં પહોંચ્યા ત્યાં ઉપાસનાનો પ્રકાશ. (૩) પ્રેરક પ્રસંગો :- નિત્ય પૂજા આપી - મહેશભાઈ પ્રજાપતિ નામના યુવાન અભ્યાસ તેમજ તાલીમ બાદ શિક્ષક તરીકે શાળામાં નોકરી - તેઓની ઉત્કૃષ્ટ કામગીરીથી સૌ તેમના પર પ્રસન્ન - સૌની પરવાનગી મેળવી ધર્મ અને સંસ્કૃતિ વિષે બાળકો માટે નવો અભ્યાસક્રમ શરૂ કરાવ્યો. સત્સંગ અને સદાચારના વિશેષ સંસ્કારોનું સિંચન - બાળકોના માતા-પિતાની પરવાનગી લઈને ૧૦૦ કરતાં વધુ વિદ્યાર્થીઓને નિત્ય-પૂજા કરતા કર્યા. સત્સંગ સભાની શરૂઆત કરાવી. પ્રસંગ : રોજમાળ ગામના અમુભાઈ - તાલીમ બાદ દૂધનો વ્યવસાય - ગ્રાહક આવે તેને સત્સંગ અને સદાચારની વાત - ભક્તિમય પુરુષાર્થથી થોડા જ સમયમાં ચાર-પાંચ યુવકો ભેગા કરી સત્સંગ સભા ચાલુ કરી - ધીરે ધીરે ચાલીસથી પચાસ યુવકોની સંખ્યા - આ તાલીમબદ્ધ યુવકો સંપર્કમાં આવનારને સહજતાથી સત્સંગની સુવાસથી સુવાસિત (૪) વ્યસન મુક્તિ :- હળદવા ગામના રમેશભાઈ આહીર - ૨૦૧૫માં તાલીમ લીધા બાદ ટૂંકા ગાળામાં જ ૨૦ વ્યક્તિઓનું જીવન પરિવર્તન - સત્સંગમય અને સદાચારી જીવન - કેટલાક તો ૩૨-૩૨ વખત જેલમાં ગયેલ હતા - દારૂ, માંસ વ્યભિચારી જીવન - પરંતુ રમેશભાઈ દ્વારા સતત સંપર્ક - નવાં સત્સંગ કેન્દ્રોનો

પ્રારંભ કરાવ્યો. પ્રસંગ : સતીશભાઈ ગમાર પોશીના પાસેના ગામના રહેવાસી ૨૦૧૪માં તાલીમ પ્રાપ્ત - તેમના ખેતરમાં ૧૫ થી ૨૦ મજૂરો ખેતીકામમાં - દારૂ અને વ્યસનોમાં ચક્ર્યૂર થઈને આવે - મજૂરોને સતીશભાઈએ સત્સંગ સદાચારની વાતો કરી - હિંમતનગર બી.એ.પી.એસ. મંદિરની મુલાકાતે - સત્સંગથી થતો લાભ જાણીને વર્તમાન ધરાવી સત્સંગી થયા. સદાચારી જીવન જીવવાની પ્રેરણા મળી - પ્રસંગ : ૨૦૧૦માં તાલીમ પામેલ સાયલાના ચિરાગભાઈ તેમના ગામમાં ટેક્સ્ટાઈલ ફેક્ટરીમાં કામ કરતા મજૂરોને દારૂ અને માંસાહાર છોડાવ્યાં - બીજા ૨૦ જેટલા મજૂરોને વ્યસનમુક્ત - બીજા ૧૦૦ જેટલી વ્યક્તિઓ વર્તમાન ધરાવી સત્સંગી થઈ અને નિત્યપૂજા કરતી થઈ - ઓરિસ્સા મંદિર માટે ૨ વીધા જમીન પણ સંપાદન કરી. (૫) વિપરીત પરિસ્થિતિઓમાં પણ અડગ :- દેહના રોગો, આર્થિક પરિસ્થિતિ, બાહ્ય મુશ્કેલીઓ છતાં આ તાલીમી યુવાનો સેવા કાર્યમાં અડગ - કઠિન સંજોગોમાં પણ મેરુ સમાન. પ્રસંગ :- આવા જ સાબરકાંઠાના પોશીના ક્ષેત્રના તુવેર ગામના મેરુ સમ યુવાન નરેશભાઈ ડાભી - આજુબાજુના ગામોમાં વિચરણ કરવાની ભાવના - પરંતુ આર્થિક પરિસ્થિતિ સામાન્ય - વાહન ખર્ચ પોસાય નહીં - મંદિર તરફથી ભાડાના પૈસા લેવાની ના પાડી - વિચરણના ખર્ચ માટે મજૂરી કરી - મળેલ પૈસામાંથી ગામડે વિચરણ કરી સારો સત્સંગ - ગમે તેવા સંજોગોની સામે અડગ યુવાનો પોતાનું કર્તવ્ય સમજે છે. (૬) જંગલ વિસ્તારમાં કઠિન કાર્ય :- ૨૦૦૮માં તાલીમ પામેલ વલસાડના વિપુલભાઈ પટેલનો રહેણાંક વિસ્તાર જંગલ પ્રદેશમાં - રાત્રિના અંધકારમાં ઘટાટોપ જંગલના માર્ગો પર બાઈક પર મુસાફરી - સૂમસામ રસ્તા પર જંગલી પશુઓનો ભય - એક વખત બે દીપડા સામે મળ્યા - ઘડીભર તો તેઓ સમસમી ગયા. પરંતુ મનોમન મહારાજ અને સ્વામીશ્રીને પ્રાર્થના - થોડી ક્ષણોમાં જ બંને પશુઓ જંગલમાં જતા રહ્યા. આવી કપરી પરિસ્થિતિમાં પણ તેઓનું વિચરણ ચાલુ જ છે. (૭) શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની સહાયમાં ગોવાળોએ લાકડીના ટેકા ધર્યા તે સૌ ભક્ત કહેવાયા. તેમ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના ઉપાસના પ્રવર્તનના ગોવર્ધન કાર્યમાં આ યુવાનો સાચા અર્થમાં ટેકો આપી યુવા તાલીમ કેન્દ્રની તાલીમ સફળ કરી અને ગુરુવર્યોની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત - જેમ સૂર્યનું કાર્ય ઉપાડવા નાનકડાં કોડિયાએ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તૈયારી બતાવી - તેમ આ યુવાનો સૂર્ય સમા બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ મહંત સ્વામી મહારાજનાં અજવાળાં દીવો બની પ્રવર્તાવી રહ્યા છે. કદાચ સાગર બની લહેરાઈ ન શકે પણ સાગર સાથે મેળાપ કરનાર ઝરણું તો બન્યા જ છે.

૨. ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણની જીવનલીલાનું દસ્તાવેજી સ્વરૂપ :- (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - જૂન, ૨૦૧૭, પાના નં. ૧૫-૧૮) પ્રસ્તાવના : ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણના દિવ્ય જીવન પ્રસંગોને આલેખતાં અનેક ચિત્રો છેલ્લાં ૨૦૦ વર્ષમાં સર્જાયા છે. પરંતુ શ્રીજીમહારાજના સમગ્ર જીવનને આવરી લેતી ચિત્રમાળાનું સર્જન કરીને શ્રીજીમહારાજના દિવ્ય વ્યક્તિત્વને દસ્તાવેજી સ્વરૂપ આપવાનો પ્રયાસ - સ્વામીશ્રીના સંકલ્પ, પ્રેરણા અને આશીર્વાદથી બી.એ.પી.એસ. સંસ્થા દ્વારા અપૂર્વ પ્રયાસ - ‘ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ: ચિત્ર ચરિત્ર ગાથા’ (Bhagvan Shri Swaminarayan A Saga in Paintings) નામ સાથે પ્રકાશિત થયેલ આ ચિત્રગ્રંથ ભગવાન સ્વામિનારાયણના દિવ્ય જીવનની માત્ર કલાત્મક રજુઆત નથી પણ શ્રીજીમહારાજની જીવનલીલાનું એક ઐતિહાસિક દસ્તાવેજી સ્વરૂપ - અહીં આંતરરાષ્ટ્રીય વિખ્યાત કલાસમીક્ષક અને કલાકાર શ્રી રવિ પરાંજયે તથા આ ગ્રંથના સર્જક જગવિખ્યાત કલાકાર શ્રી વાસુદેવ કામથના ઉચ્ચારણ પ્રસ્તુત છે. (૧) શ્રી રવિ પરાંજયે :- ચિત્રકામની કલા અંગે વાત કરતાં જણાવે છે કોઈ પણ ચિત્રની બે બાજુ - એક તેની ભૌતિક બાજુ એટલે તેની સંદેશ અભિવ્યક્તિ અને ભાવનાત્મક બાજુ એટલે અર્થપૂર્ણ અનુભૂતિની પ્રસ્તુતિ - ચિત્રો વિષેનો આ દૃષ્ટિકોણ શ્રી પરાંજયેની હિંદુ માન્યતાઓ, સંસ્કૃતિ, સભ્યતા અને તત્ત્વજ્ઞાન સાથે બરાબર મેળ - હિંદુસ્તાની સંગીતમાં જેમ રાગ, બંદીશ, તાલ અને ખયાલની અભિન્નતા તે રીતે ચિત્રમાં પણ ત્રણ સ્તરે ગુણવત્તાની વાસ્તવિકતાનો આનંદ સંગીતની જેમ ચિત્રને પણ શાસ્ત્ર (વિજ્ઞાન), વિદ્યા (જ્ઞાન) અને કલા (આર્ટ)ના ધોરણે થી પારખી અને માણી શકાય. વિશ્વના મહાન ચિત્રકારો પોતાના દેશના ઇતિહાસ અને સાંસ્કૃતિક વારસા ને તેઓની ચિત્રકલામાં અદ્ભૂત રીતે વ્યક્ત - ૧૮૯૩માં મહાન ચિત્રકાર એસ. એમ. પંડિતનું નિધન થતાં શ્રી પરાંજયે ને લાગ્યું કે હિંદુસ્તાનનો ઐતિહાસિક વારસો અને રાષ્ટ્રના વીરોને પોતાનાં ચિત્રોમાં અંકિત કરે એવો કોઈ ભારતીય ચિત્રકાર ઘણા સમય પછી પાકશે. પરંતુ શ્રી કામથ દ્વારા ભગવાન સ્વામિનારાયણના ઐતિહાસિક જીવન-પ્રસંગોના ચિત્રસર્જનના કાર્યમાં વ્યસ્ત - ૧૯૮૫થી ૨૧મી સદીના પ્રારંભ સુધી તેઓ દ્વારા ૪૯ પેઈન્ટીંગ્સ પૂર્ણ - તેના માટે શ્રી કામથે શ્રીજીમહારાજના પ્રસાદીનાં સ્થળોનો શ્વાસ થંભાવી દે તેમજ થકવી નાખે તેવો પ્રવાસ - મહારાજનાં જીવન સાથે સંકળાયેલ હયાત વસ્તુઓના ફોટોગ્રાફ્સ લીધા. આ પ્રોજેક્ટ દ્વારા શ્રી કામથની મહાન દૃષ્ટિ, નિરીક્ષણ ક્ષમતા, કલ્પના શીલતા નિષ્ઠાભર અને ગુણવત્તા યુક્ત ચિત્રકલાની અગ્નિ પરીક્ષા થઈ તેવી શ્રી પરાંજયેને પ્રતીતિ - પાંચ કરતાં વધારે માનવ આકૃતિ ધરાવતાં ચિત્રોની રચનામાં તેમના કૌશલ્યનો નિખાર - તેમાં આડાં ચિત્રોનો ખાસ ઉલ્લેખ - શ્રી નીલકંઠની શોભાયાત્રાનું હૂબહૂ ચિત્રાંકન - જાણે સ્વયંભૂ દૃશ્ય - આ દુર્લભ ક્ષમતા વિરલ કલાકાર પાસે જ હોઈ શકે - પોતાના મનપસંદ વિષય સાથે એકરૂપતા - આ ક્ષમતા તેમની કૃતિઓમાં વાસ્તવવાદ પ્રત્યે પ્રજ્ઞાસભર પ્રકાશ - આપણી કલામાં આધુનિકતાના કારણે શ્રી કામથની ગુણવત્તા યુક્ત ચિત્રકલાને વિશેષ મહત્ત્વ અપાયું નથી. (૨) શ્રી કામથનું ઉચ્ચ કોટિનું રૂપકાત્મક કામ, ચિત્રો પરની જોરદાર પકડ વિષયને પ્રસ્તુત કરતાં ચિત્રો બધું જ ખૂબ

શ્રેષ્ઠ છે તેઓના ચિત્રોની આ શ્રેણીમાં દરેક ચિત્ર ખૂબ જ સુંદર છતાં શ્રી પરાંજયેની પસંદગી પામેલ ત્રણ ચિત્રો - પ્રથમ ચિત્ર મંદિરના બાંધકામ માટે ભગવાન સ્વામિનારાયણ સ્વયં એક મોટો પથ્થર માથા પર ઊંચકીને લઈ જઈ રહ્યા છે અને દિગ્મૂઢ થયેલ હરિભક્તો અને શિલ્પીઓ તેઓને અહોભાવથી નીરખી રહ્યા છે. અહીં શ્રી કામથની વાસ્તવિક દર્શનની અસામાન્ય સૂઝ અને સ્થાપત્ય વિષયક વિગતોને અસરકારક રીતે રજૂ કરવાની કલા સૂઝ - બૌદ્ધિક અને ભાવનાત્મક બંને રીતે ઝંકૂત કરી મૂકે તેવું બીજું ચિત્ર - વરસાદી વાવાઝોડાને કારણે પડવાની તૈયારીમાં હોય તેવી ગૌશાળામાં એક ગાયને બચાવવા ભારેખમ મોભ ખભે ઊંચકીને ઊભેલા ભગવાન સ્વામિનારાયણ - આ ચિત્રમાં શ્રી કામથની અજોડ શ્રેષ્ઠતા - કારણ એક વાસ્તવવાદી ચિત્રકારને પોતાની લાયકાત પૂરવાર કરવા જે કઠોર કસોટીઓનો સામનો કરવો પડે તે કામ તેઓ દ્વારા સુપેરે પાર (૩) શ્રી કામથનું ત્રીજું શ્રેષ્ઠ ચિત્ર - યજ્ઞના પ્રારંભમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણ તેમના એક ભક્તને આશીર્વાદ આ પ્રસંગ ચિત્રમાં શ્રીજીમહારાજના અનેક શિષ્યો, પ્રતિષ્ઠિત હરિભક્તો, પુરુષો, સ્ત્રીઓ એકત્ર - શ્રી કામથની ડિઝાઈન શૈલીની વિશિષ્ટતાને કારણે જ આ ચિત્ર શ્રેષ્ઠતાના શિખરે - ચિત્રના વિશાળ વિસ્તારને યોગ્ય જગ્યાએ, યોગ્ય રંગથી રંગીને શ્રી કામથે ભારતના મૂર્ધન્ય, સુપ્રસિદ્ધ ચિત્રકાર તરીકે પોતાનો અજોડ પરિચય - ઉત્સવને દર્શાવવા ઝૂમ્મર, લાલ જાજમ, ગલગોટાના હાર, થાંભલીઓનું સંયોજન ખૂબ જ ઊચિત રીતે - ભગવાન સ્વામિનારાયણનું ખૂબ પ્રેરક જીવન અને માનવતાવાદી જીવનને ચિત્રકામ દ્વારા દસ્તાવેજી સ્વરૂપ આપવાનું ખૂબ આવશ્યક - સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી શ્રી કામથ દ્વારા આ સુંદર કાર્યનું સર્જન - શ્રી પરાંજયેનો શ્રી કામથને હૃદયપૂર્વક આભાર - ભારત અને વિશ્વભરના કલાકારોને આ અણમોલ ચિત્ર ખજાનો પોતાની પાસે રાખવાનું ખૂબ ગમશે જ. જગવિખ્યાત કલાકાર તરીકે શ્રી કામથ દ્વારા પોતાની ચિત્રકલાનું ભાવપૂર્વક ભગવાનનાં ચરણોમાં સમર્પણ (૪) શ્રી કામથ દ્વારા પોતાની સાથે બનેલ એક ઘટનાનું સ્મરણ - એક ધાર્મિક કવિતા - સંગ્રહના મુખપૃષ્ઠ માટે ચિત્ર બનાવવાની આવશ્યકતા - વિદ્વાન કવિએ ચિત્રની કિંમતની પૃથ્થા - શ્રી કામથે તેની કિંમત કહી ત્યારે તે વિદ્વાન કહે આ તો ધર્મનું કામ છે, તો સેવાની ભાવના સમજી કિંમત કહો. શ્રી કામથે મંદ સ્મિત સાથે જણાવ્યું કે પોતે હંમેશા સદ્ચિત્રો જ બનાવે છે. તેને પોતે ધર્મ અને કર્મ જ માને છે. ભગવાનની આપેલ કળા છે તેથી કોઈ અધર્મ ચિત્ર બનાવતા જ નથી. શ્રી કામથનો જવાબ કેટલો સૂચક ! તેઓનાં ચિત્રોના વિષય ભારતીય સભ્યતા અને સંસ્કૃતિ જ રહ્યા છે અને તેને પોતાનું સદ્ભાગ્ય માને છે. કલામાં સૌંદર્ય અને આકર્ષણની ક્ષમતા પરંતુ તે કેવળ મનોરંજનનું સાધન ન બને અને તે કલા સંસ્કાર-વાહક બને એ તેઓનો ઉદ્દેશ - તેથી જ ભગવાને જ તેઓને સંત-પ્રવૃત્તિ કરતા લોકોને મળવાનો યોગ આપ્યો છે. ૧. સૌ પ્રથમ શ્રી કામથને મુંબઈના બી.એ.પી.એસ. મંદિર દાદરમાં પૂ. ઈશ્વરચરણ સ્વામી, પૂ. ભક્તિનંદન સ્વામી અને શ્રીજીસ્વરૂપ સ્વામી સાથે પ્રથમ મુલાકાત - સંતોના સ્નેહ અને મૈત્રીના કારણે સંપ્રદાયમાં સદાને માટે જોડાણ - પૂ. ઈશ્વરચરણ સ્વામીનું મંદ સ્મિત તેઓને સ્પર્શી ગયું. શ્રી કામથના ચિત્રોની ગુણવત્તા સંતોએ જોઈ - તેઓના કાર્યથી સંતોષ - તેથી પૂ. યોગીજી મહારાજના જીવન દર્શનની પુસ્તિકા માટે પ્રસંગ ચિત્રો દોરવા અનુરોધ - યોગીજી મહારાજનાં પોટ્રેટ બનાવ્યાં અને ચિત્રો પણ દોર્યા. ત્યારબાદ રામાયણ અને મહાભારતની ચિત્રમાળા અને સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં પૂજા ચિત્રોની એક શૃંખલા બની. ૨. પૂ. ઈશ્વરચરણ સ્વામીએ ૧૯૮૫ના મધ્યભાગમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણની જીવન ગાથાને કેનવાસ પર ચિત્રાંકિત કરવાની પ્રેરણા પૂ. અક્ષરવત્સલ સ્વામી દ્વારા ભગવાન સ્વામિનારાયણની સંપૂર્ણ જીવન-લીલા તથા તત્કાલીન સંદર્ભો અંગે સમજણ - જેમ જેમ પ્રસંગો શ્રી કામથ સાંભળતા ગયા તેમ તેમ તેઓનાં અંતર્યક્ષુ સમક્ષ સમગ્ર જીવન તાદેશ - કાર્ય શરૂ કરતાં પહેલા જ્યાં જ્યાં શ્રીજીમહારાજનું ગુજરાતમાં વિચરણ થયું ત્યાં ત્યાં સપરિવાર યાત્રા કરવાની પરવાનગી - સંતોષ સાથે સંમતિ મળી આ યાત્રામાં બસો વર્ષ પુરાણા ઘર, વાહન, સ્થળ, પ્રકૃતિનું નિરીક્ષણ - પ્રાસાદિક વસ્તુઓની તસ્વીર - પ્રથમ શ્રીજીમહારાજના જન્મોત્સવનું પ્રસંગ ચિત્ર તેઓ દ્વારા રેખાંકિત - તે વખતે વડોદરામાં બિરાજમાન સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદ - રેખાચિત્ર પર ચાંદલો કરી આ કલાયજ્ઞ સ્વામીશ્રી દ્વારા પાવન - ચિત્રોના જાણકાર સંતો દ્વારા તેઓને ગુણવત્તા વધારવાની સૂચના - તેના કારણે ચિત્રોની સુંદરતા અને નિર્દોષતા વધુ નીખરી ઊઠી. ૩. કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં ઐતિહાસિક પ્રસંગે ચિત્ર રેખાંકિત કરવો તે બહુ જ મોટો પડકાર - કારણ કોઈ પણ પ્રસંગનો કાર્યકાળ, ભૌગોલિક વાતાવરણ, સ્થિતિ, સમકાલીન સામાજિક જીવન-શૈલીની નિપુણતા હોય તો જ આ કાર્ય સાકાર - જેમ મંચ પર દરેક કાર્ય માટે અલગ-અલગ નિષ્ણાત પરંતુ અહીં કેવળ ચિત્રકારને જ આ ભૂમિકા નિભાવવાની - આ ચિત્રમાળામાં કોઈ પણ ચિત્ર અન્ય ચિત્રનું અનુકરણ નથી પ્રત્યેક ચિત્ર સંવયભૂ - ભગવાનનાં બાલ્યકાળનાં છપ્પૈયા ગામનાં ચિત્રો, ત્યાંની પ્રકૃતિ, ગામની સ્થિતિ અનુસાર રેખાંકિત - નીલકંઠના ભારત વર્ષના યાત્રા પ્રસંગો પર ચીવટતાથી ધ્યાન - આમ આ આખી ચિત્રમાળા ભગવાનના જીવન-પ્રસંગોની આદર્શ સાક્ષી. ઉપસંહાર : સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી સંપન્ન આ ગ્રંથનું વિમોચન શ્રી કામથ તથા તેમના સંબંધિત મહાનુભવો માટે હર્ષોલ્લાસનો સમય - હરિભક્તોને, સત્સંગીઓને અને જીવમાત્રને કલ્યાણ માટે આ ચરિત્રચિત્ર ગ્રંથ પ્રેરણારૂપ બને તેવી શ્રી કામથની પ્રાર્થના - ચિત્રો બનાવવાની વિધિવત પરંપરા લુપ્ત થવાના આરે - તેથી શ્રી કામથ દ્વારા આ બધા ચિત્રો કલાકારોને પુનઃ પ્રેરિત કરે તો તે વધારે સફળ - અંતમાં તેઓ ખૂબ દિવ્યતાની વાત કરતાં જણાવે છે કે આ ચિત્રોનું અવલોકન કરતાં આશ્ચર્ય - આ ચિત્રો પોતે બનાવ્યાં જ નથી તે બની ગયાં છે. ઈશ્વર જ મારામાં બેસી ગયા. હું તો કેવળ નિમિત્ત જ છું. આ સેવા-યજ્ઞનો યશ

સ્વામીશ્રીને - આ કાર્ય કરતાં જે કોઈ પુણ્ય થાય તેને સમાન ભાગે દરેકને મળે તેવી શુભેચ્છા - દરેકનું કલ્યાણ થાય તેવી શુભેચ્છા સાથે જય સ્વામિનારાયણ.

૩. પ્રમુખસ્વામીમાં વિશ્વ શાંતિના દર્શન : ડૉ. એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામ :- (૧) પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સાંનિધ્યમાં ડૉ. કલામ સાહેબને મહાન સંદેશો પ્રાપ્ત થયેલ છે. - સ્વામીશ્રીનું સ્મિત તેમના માટે સૂચક સંદેશો - જ્યારે હૃદયમાં સદાચાર હોય છે, ત્યારે ચારિત્ર્યમાં સૌંદર્ય નિખરી ઊઠે છે. જ્યારે ચારિત્ર્યમાં સૌંદર્ય નિખરી ઊઠે છે, ત્યારે પરિવારમાં સંવાદિતા વિલસે છે. જ્યારે પરિવારમાં સંવાદિતા વિલસે છે, ત્યારે રાષ્ટ્રમાં સુશાસન પ્રવર્તે છે. જ્યારે રાષ્ટ્રમાં સુશાસન પ્રવર્તે છે, ત્યારે સમસ્ત વિશ્વમાં શાંતિ પ્રસરે છે. જ્યારે સ્વામીશ્રીને ડૉ. કલામ મળ્યા ત્યારે તેમના હૃદયની પવિત્રતાનાં દર્શન - જ્યારે પવિત્રતા હોય ત્યારે વિશ્વમાં શાંતિ પ્રસ્થાપિત - આવી પરમ આનંદની અનુભૂતિ. (૨) જૈન મુનિ, એક હાજી અને એક સ્વામીજી ત્રણેનો એક સવાલ પુસ્તક લખવાનું કારણ ડૉ. કલામ સાહેબને પૂછ્યું કઈ ઘટના પ્રેરણાદાયક ? ડૉ. કલામ સાહેબે કહ્યું ૩૦ જૂન ૨૦૦૧ પ્રથમ મુલાકાત. તે દિવસથી સ્વામીશ્રી દ્વારા પ્રેરણા - અક્ષરધામ ગાંધીનગર પર ૨૪ સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ આતંકવાદી હુમલો - દરમ્યાન સ્વામીશ્રી દ્વારા મૃત્યુ પામેલા ભક્તો, સુરક્ષાદળનો જવાન હોય કે આતંકવાદી દરેક પર સ્વામીશ્રીએ કોઈ પણ ભેદભાવ વગર ગંગાજળનો છંટકાવ. વિશ્વને એક મૂક સંદેશ આપ્યો કે દરેક માનવીનું જીવન પવિત્ર છે. ભગવાન જ જીવન આપે છે અને ભગવાન જ પ્રાણ હરે છે. સ્વામીશ્રીની આ મહાનતાએ જ ડૉ. કલામને સ્વામીશ્રીના આધ્યાત્મિક જીવનની પ્રેરણા - પુસ્તકનું આલેખન સાથે સાથે તમામને અદ્વિતીય બનવાની રીત બતાવી. (૩) અદ્વિતીય બનવા માટે આત્મવિશ્વાસ - મક્કમતા આવશ્યક - થોમસ આલ્વા એડીસન - ફેરાડેના નિયમના આધારે ન્યુયોર્કને ઝળઝળતું કરવાની મક્કમતા દર્શાવી. - વિમાન ઊડતું જોઈને રાઈટબંધુઓની યાદ - સી.વી. રામન, મેડમ ક્યૂરી આ મહાન વૈજ્ઞાનિકોએ જીવનને હોડમાં મૂકીને વિજ્ઞાન ક્ષેત્રે સિદ્ધિ - આ તમામ વ્યક્તિઓ અદ્વિતીય - બે કરોડ દસ લાખ યુવકોને સાહેબે મળીને અદ્વિતીય બનવાની પ્રેરણા. (૪) અદ્વિતીય કઈ રીતે બની શકાય ? જીવન એક સફર - ગમે તેવા ખરાબ રસ્તા હોય છતાં સફર ચાલુ રાખવાનો અનુરોધ - અજોડ કે અદ્વિતીય વ્યક્તિઓમાં ચાર વિશેષતાઓ આ વિશેષતાઓનું પ્રથમ સોપાન એટલે - જીવનના મહાન ધ્યેય સુધીનો માર્ગ કયો અપનાવવો ? નીચું ધ્યેય રાખવું તે અપરાધ - હંમેશાં ઊંચું ધ્યેય રાખવું. દ્વિતીય સોપાન - મહાન પુરુષોના પુસ્તકો, મહાનુભાવો અને મહાન ગુરુ દ્વારા સતત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું. તૃતીય સોપાન - સખત પરિશ્રમ. ચોથું સોપાન - કોઈ પણ સમસ્યાને આપણા પર સવાર ન થવા દેવી - આપણે સમસ્યાઓ પર સવાર થવું - ખંતથી સમસ્યાઓને હરાવી દો અને સફળ બનો તેવી પ્રેરણા આપી. (૫) ઊડવા માટેની પાંખો - અદ્વિતીયતા માટે ઊંચા ધ્યેયની આવશ્યકતા - ઊંચી ઉડાન માટે સંકલ્પ રૂપી પાંખો - સંકલ્પ કરવો હું જન્મથી જ શક્તિ સંપન્ન છું, હું સારપ અને વિશ્વાસ સાથે જન્મ્યો છું, હું સ્વપ્ન અને વિચારો લઈ જન્મ્યો છું, હું જન્મથી જ સાહસિક છું, હું હાર સ્વીકારવા જન્મ્યો નથી. મારી પાસે પાંખો છે તેથી હું અવશ્ય ઉડીશ જ. (૬) સંપીને કાર્ય કરવાનો અનુરોધ - ડૉ. કલામ સંપ રાખીને કઈ રીતે કાર્ય કરી શકાય તે માટેનો અનુભવ જણાવે છે. તેમનું ગામ રામેશ્વરમ્ના પૂજારી, ચર્ચના ફાધર અને ડૉ. કલામના પિતાશ્રી (મસ્જિદના ઈમામ હતા) ત્રણેય મહાનુભાવો સાથે બેસીને મહત્ત્વની ચર્ચા - ૧૯૪૧ના યુદ્ધ સમયે રામેશ્વરમ્ના ટાપુમાં દુષ્કાળની સ્થિતિ તેથી કઈ રીતે રોજગારી ઊભી કરવી ? આફતના સમયે લોકોને કેવી રીતે સહાય કરવી, શિક્ષણ આરોગ્ય વગેરે બાબતની સતત ચર્ચા - આ રીતે આ મહાનુભાવો પાસેથી ડૉ. કલામ સંપ રાખીને કાર્ય કરવાની પદ્ધતિ શીખ્યા. (૭) મહાન નેતૃત્વ - મહાન વૈજ્ઞાનિક ડૉ. બ્રહ્મપ્રકાશ પાસેથી ડૉ. કલામ શું શીખ્યા - જીવન અમૂલ્ય ભેટ - તેના વડે આપણે આપણી ક્ષમતાઓનો વિનિયોગ વિશ્વને વધુ સુંદર બનાવી શકીએ - ટીમ વર્કમાં કામ કરતી વખતે દરેકના મંતવ્યો અને અભિપ્રાય અંગે સહિષ્ણુ થવું ખૂબ આવશ્યક - આ વાત કઠિન પણ એટલી જ છે. SLV૩ નો ડૉ. સતીશ ધવન સાથેનો અનુભવ - એમણે શીખવ્યું કે એક સારો નેતા પોતાની ટીમની નિષ્ફળતાની જવાબદારી પોતાના શિરે ઉપાડી લે છે. પરંતુ જ્યારે સફળતા મળે ત્યારે તેનો જશ પોતાની ટીમને આપે છે. નિષ્ફળતાને પચાવી લેવી જોઈએ. આવું મહાન નેતૃત્વ ડૉ. સતીશ ધવન ધરાવતા હતા. તે ડૉ. કલામ તેમની પાસેથી શીખ્યા. (૮) સ્વામીશ્રી સાથેની ભવ્ય મુલાકાત - ડૉ. કલામ સ્વામીશ્રીને પ્રથમ વખત મળ્યા તે એક મહત્ત્વનો આધ્યાત્મિક દિવસ - ભૂજ ખાતે ભૂકંપ બાદના પુનર્વસનના કાર્ય અંગે ભૂજમાં બ્રહ્મવિહારી સ્વામીને મળ્યા ત્યારે ભારતના પ્રથમ અણુ વિસ્ફોટ વખતે કયો વિચાર આવ્યો હતો તેમ પૂછ્યું ત્યારે ડૉ. કલામને મૂંઝવણ - પરંતુ તેમના ઉત્તરની યથાર્થતા તેમની ઉચ્ચ સ્થિતિની પ્રગતિ કરાવે છે. ડૉ. કલામે કહ્યું કે 'ભગવાનની શક્તિ વિનાશનું નહીં, પણ મનને જોડવાનું કામ કરે છે. તે સાંભળીને પૂ. બ્રહ્મવિહારી સ્વામી એ ઉત્તરમાં કહ્યું કે અમારા આધ્યાત્મિક ગુરુ પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ મહાન ઐક્ય જગાવનાર - અમારી તમામ ઊર્જાને સંગઠિત કરીને કાટમાળના ઢગલામાંથી જીવનને પુનર્જીવિત અને પુનઃ સ્થાપિત કર્યું છે. ડૉ. કલામ સાહેબ આ વાતથી પ્રભાવિત - સ્વામીશ્રીને મળવાની ઈચ્છા - નવી આધ્યાત્મિક યાત્રાની શરૂઆત થઈ અને આ યાત્રાની ફલશ્રુતિ આ ગ્રંથ. (૯) ઉપસંહાર - બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાની કરુણા, પ્રેમ અને સમજણ વિસ્તારતા આ મિશન માટે શુભેચ્છા વ્યક્ત કરી.

❧ સમાપ્ત ❧